NETWERK
NEM nieuwsbrief 9
Ecologische Monitoring
Jaargang 7 juli 2008

Inhoud

NEM essentieel voor biodiversiteitsgraadmeters

Rode Lijsten worden langer

Klimaatverandering heeft invloed op soorten

De stand van het boerenland

NEM-meetnetten vormen basis voor kernindicatoren in Natuurbalans 2008

Korte berichten uit het NEM

Vleermuizen tellen vanuit de auto

NEM-meetnetten in Drenthe monitor

Rekening houden met trefkansen

Slapende vogels tellen

NEM essentieel voor biodiversiteitsgraadmeters

Tijdens de UN World Summit on Sustainable Development (Johannesburg, 2002) is afgesproken dat na 2010 de snelheid van biodiversiteitsverlies aanzienlijk moet zijn verminderd. De EU gaat nog verder en wil dat per 2010 de biodiversiteit binnen de EU niet verder achteruitgaat. Om te beoordelen in hoeverre dat gaat lukken zijn graadmeters (indicatoren) nodig, ook in Nederland. Onlangs heeft Nederland hiertoe een set biodiversiteits-graadmeters gepresenteerd. Daarbij waren de NEM-meetnetten cruciaal.

In het kader van het Biodiversiteitsverdrag (CBD) zijn voorstellen voor biodiversiteitsgraadmeters gemaakt en ook de EU is daar mee bezig, in een project 'Streamlining European Biodiversity Indicators' (SEBI). Nederland heeft als één van de eerste landen een set nationale graadmeters gepresenteerd die geënt is op die voorstellen. Mark van Veen van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL): 'We hebben de graadmetervoorstellen opgepakt om te zien of we voldoende gegevens hadden om ze te kunnen maken. Dat bleek goed te gaan. De meetnetten van het NEM waren essentieel om de trends in de biodiversiteit te meten. Dat gold niet alleen voor trends in gevoelige soorten, maar ook voor het weergeven van algemene verschuivingen in de soortensamenstelling. Biodiversiteitsverlies is namelijk niet alleen een kwestie van meer soorten op rode lijsten, maar ook van homogenisering, dat wil zeggen dat enkele opportunistische soorten toenemen en veel oorspronkelijke soorten verdringen'.

De graadmeters zijn in een overzichtelijke brochure samengevat, getiteld 'Halting biodiversity loss in the Netherlands: Evaluation of progress'. Daarin gaat het niet alleen om biodiversiteit op zich, maar ook om milieudruk, duurzaam gebruik en milieubewustzijn. Deze brochure is door het PBL gepresenteerd op een recente bijeenkomst in Bonn van alle partijen die het CBD-verdrag hebben ondertekend. 'Met de brochure willen we aan de hand van een klein aantal overzichtelijke figuren laten zien hoe het er momenteel voorstaat met de biodiversiteit in Nederland. Dat beeld is niet rooskleurig: het verlies gaat door, al zijn er ook uitzonderingen', aldus Mark.

Mark van Veen

Voor een aantal graadmeters zijn NEM-gegevens gebruikt. Allereerst is de huidige abundantie van soorten vergeleken met een historische referentie; dat leverde de graadmeter 'Mean species abundance' op. Ook zijn NEM-gegevens gebruikt voor de graadmeter over de lengte van rode lijsten.
De rodelijststatus van soorten wordt namelijk mede op basis van recente trends vastgesteld. De graadmeter over trends in Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijnsoorten is eveneens gebaseerd op trends uit de NEM-meetnetten. Verder zijn NEM-trends van diverse soortgroepen gebruikt voor de nieuw ontwikkelde klimaatgraadmeter (zie elders in deze nieuwsbrief). Mark van Veen: 'Op het moment dat er nieuwe vragen opkomen, zoals met betrekking tot klimaatverandering, is het NEM goed bruikbaar om daarover een beeld te schetsen. Dat kan alleen doordat het NEM bestaat uit lang volgehouden en algemeen inzetbare meetprogramma's'.

Volgens Mark van Veen sluiten de ontwikkelde graadmeters goed aan bij het beleid voor biodiversiteit, zoals dat naar voren komt in het nieuwe beleidsprogramma over biodiversiteit (2008-2011) 'Biodiversiteit werkt: voor natuur, voor mensen, voor altijd' van 7 departementen samen. Edo Knegtering van de Directie Natuur (LNV) beaamt het belang van graadmeters voor het evalueren van het beleid. LNV gebruikt nu zelf ook biodiversiteitsgraadmeters. Deze zijn opgenomen in de LNV-begroting en zijn gebaseerd op rodelijstgegevens en trends van Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijnsoorten. Ze sluiten nauw aan bij de graadmeters van het PBL. In het beleidsprogramma over biodiversiteit wordt het werk aan graadmeters en het belang van monitoring daarbij dan ook volop onderschreven. Het werken met graadmeters bevalt het PBL zo goed dat vanaf 2008 ook in de jaarlijkse Natuurbalans met een vaste set gaat worden gewerkt (zie elders in deze nieuwsbrief). Hierin zullen ook de CBD graadmeters terug komen.

De graadmeters zijn overigens nog niet uitontwikkeld. Mark van Veen wijst erop dat er nog verdere gedachtevorming over het definiëren van biodiversiteitsverlies nodig is. Het homogeniseringsproces kan nog scherper in beeld gebracht, denkt hij. Daarbij is de informatie uit het NEM van belang om een en ander uit te diepen. Verder zijn er nog hiaten. 'Zo is met de stroomlijning van de gegevens over het zoete water nog een wereld te winnen en is er ook gebrek aan informatie over de opkomst van exoten in Nederland. Maar al met al zijn we in Nederland al ver gevorderd met de informatievoorziening'.

Arco van Strien

Rode Lijsten worden langer

Op rode lijsten staan de soorten die bedreigd zijn in hun voortbestaan. Aangezien het behoud van soorten in Nederland een belangrijk beleidsdoel is, gebruikt het ministerie van LNV de relatieve lengte van rode lijsten als graadmeter. Deze graadmeter is sinds 2007, naast enkele andere graadmeters, opgenomen in het LNV-onderdeel van de rijksbegroting en heeft daarmee een aanzienlijke status (zie www.rijksbegroting.nl). Het beleidsdoel daarbij is dat het aantal op de rode lijst staande soorten, gecombineerd met de ernst van de bedreiging in 2020 niet groter is dan in de periode 1994-2002. Om dat te meten wordt in eerste instantie gebruik gemaakt van rode lijsten die inmiddels herhaald zijn voor vijf diergroepen (zoogdieren, reptielen, amfibieën, vogels en dagvlinders). Uit een vergelijking van deze rode lijsten met die van ongeveer 10 jaar geleden blijkt dat de totale bedreiging met 7 procent is toegenomen. Dat wil dus zeggen dat er meer soorten zijn aangemerkt als 'verdwenen', 'ernstig bedreigd', 'bedreigd', 'kwetsbaar' of 'gevoelig' dan op de eerste rode lijst. Dat geldt voor zowel vogels, reptielen, amfibieën als dagvlinders. Alleen voor zoogdieren is de mate van bedreiging afgenomen. De indicator is nu gebaseerd op de bovenstaande selectie van soortgroepen, maar de bedoeling is daar nog meer soortgroepen aan toe te voegen

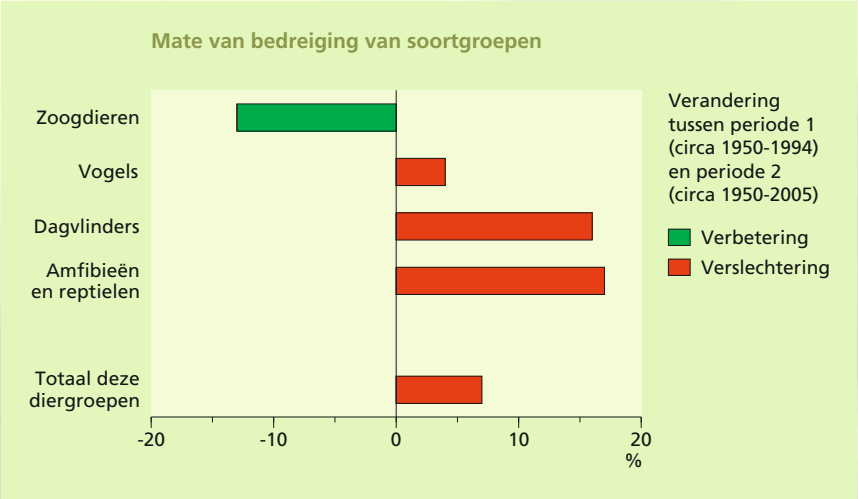

De rode lijsten zijn door de betrokken PGO's samengesteld aan de hand van verspreidingsgegevens en – voor zover beschikbaar – recente trends uit NEM-meetnetten. CBS en LNV hebben vervolgens de rode-lijst- graadmeter ontworpen. Soorten die na 1950 in Nederland zijn verschenen en in een rode lijst terecht zijn gekomen, zijn niet in de analyse meegenomen.
Zie voor de actuele versie van de graadmeter en de technische toelichting www.natuurcompendium.nl in het dossier biodiversiteit/bedreigde soorten.

Arco van Strien

Adriaan Gmelich Meyling

De aardbeivlinder, één van de bedreigde vlinders van de rode lijst

Klimaatverandering heeft invloed op soorten

Door het warmer worden van het klimaat houden soorten zich niet meer aan hun oorspronkelijke verspreidingsgebied. Soorten uit het warmere Zuid-Europa worden hier vaker gesignaleerd dan voorheen. Soorten met een noordelijk verspreidingsgebied lijken het in Nederland moeilijker te krijgen om zich te handhaven. Om te bepalen of dit meer dan incidentele waarnemingen zijn, zijn de trends van een aantal soorten nader bekeken. Allereerst heeft Alterra een aantal soorten vogels, dagvlinders en amfibieën ingedeeld naar gevoeligheid voor klimaatverandering op basis van literatuuronderzoek. Er zijn drie klimaatgroepen gemaakt: warmteminnende soorten, koudeminnende soorten en neutrale soorten. Daarbij is vooral gebruik gemaakt van uitkomsten van zogenaamde 'climate envelope' modellen. Deze modellen beschrijven het verband tussen klimaatomstandigheden en de huidige verspreiding van de soorten. Vervolgens zijn door het CBS de landelijke trends van deze soorten gemiddeld per klimaatgroep. Dat resulteerde in een graadmeter voor het effect van klimaatsverandering in het kader van de Convention on Biological Diversity (CBD).

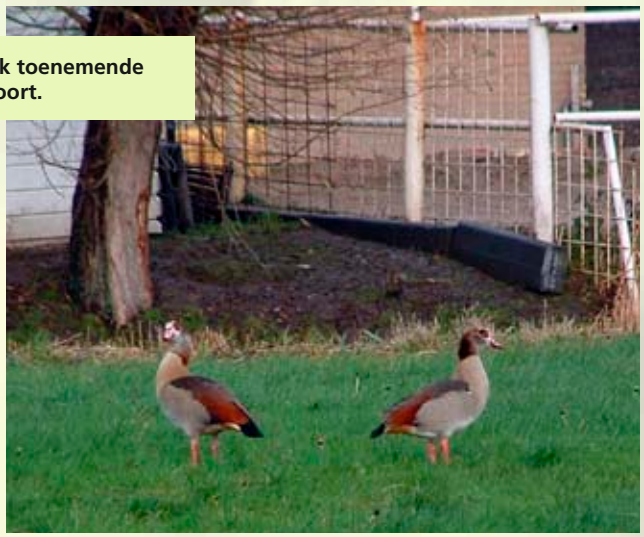

Tom van der Meij

Nijlganzen, een sterk toenemende warmteminnende soort.

De graadmeter bevestigt het beeld dat de arealen van de soorten aan het verschuiven zijn. Precies volgens de verwachting nemen de warmteminnende soorten in populatieomvang in Nederland toe, nemen de koudeminners af en blijven de soorten zonder zo'n voorkeur stabiel. De graadmeter bestaat uit de gemiddelde landelijke index van 21 warmteminnende soorten, 21 neutrale en 21 koudeminnende soorten, met steeds evenveel vogels, dagvlinders en amfibieën per groep.
De bedoeling is om deze graadmeter jaarlijks te actualiseren en om er meer soortgroepen aan toe te voegen, zodat de resultaten beter te generaliseren zijn over allerlei soortgroepen heen. Verder beschrijft de graadmeter dat klimaatverandering

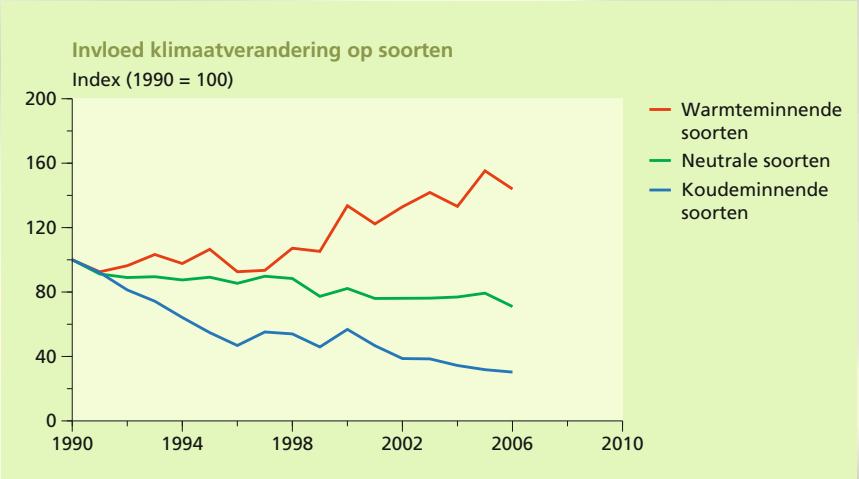

al duidelijke effecten op populaties heeft, maar je kan er nog niet aan zien hoeveel soorten verdwijnen en er aan de andere kant weer bijkomen. Ook dat vraagt om verdere ontwikkeling van klimaatgraadmeters.

De gegevens over de trends zijn ontleend aan landelijke meetnetten broedvogels (SOVON), amfibieën (RAVON) en dagvlinders (Vlinderstichting) van het Netwerk Ecologische Monitoring.

Arco van Strien

Literatuur
Nijhof, B.S.J., C.C. Vos en A.J. van Strien (2007). *Influence of climate change on biodiversity.* WOT-Werkdocument 53.7a Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu. Wageningen.

Zie voor de actuele versie van de graadmeter www.natuurcompendium.nl in het dossier klimaatverandering/effecten van klimaatverandering op de natuur.

De stand van het boerenland

Door veranderingen in de landbouw zijn veel broedvogels van het agrarische gebied achteruitgegaan. De oorzaken van achteruitgang van de vogels in het boerenland zijn vooral het intensieve gebruik van bouw- en grasland, de veranderingen in gewaskeuze en de schaalvergroting van de landbouw, waardoor veel kleine landschapselementen als houtwallen en overhoekjes zijn verdwenen. Dergelijke ontwikkelingen doen zich in heel Europa voor, zij het dat in sommige gebieden ook de ontvolking van het plattenland en de daarmee gepaard gaande verruiging en verbossing van het agrarische landschap de boerenlandvogels parten speelt.

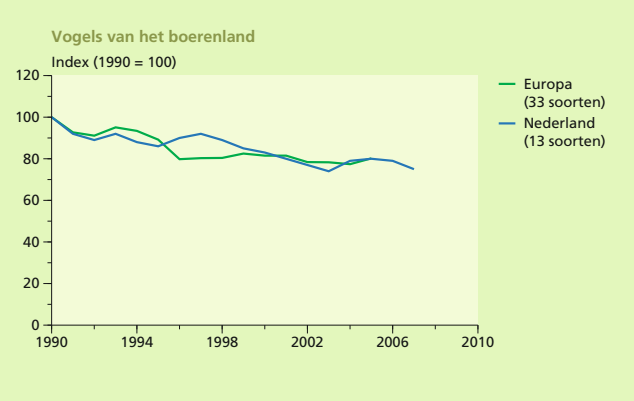

Vandaar dat de Europese Unie bij de subsidies voor plattelandsontwikkeling ook rekening wil houden met de stand van de boerenlandvogels. De Europese landen worden geacht maatregelen te nemen om door aangepast beheer op landbouwbedrijven de biodiversiteit te verhogen. In het Plattelandsontwikkelings-programma (POP) van de EU is een indicator opgenomen die de ontwikkeling in de biodiversiteit van het agrarische gebied weergeeft. Dat betreft de zogenaamde Farmland Bird Index (FBI); dat is de gemiddelde trend van een aantal (voorheen) algemene vogels van het agrarische gebied, zoals geelgors, kievit en veldleeuwerik.

Tom van der Meij

Kievit, karakteristiek voor het agrarisch gebied.

Bij de subsidie voor de nationale POP's wordt elk land geacht zelf een nationale variant van de FBI te gebruiken. Niet alle vogels komen namelijk overal in Europa voor en in sommige streken is een Europese agrarische soort soort niet aan agrarisch gebied gebonden. Voor Nederland is gekozen voor 13 soorten (geelgors, gele kwikstaart, grasmus, grutto, houtduif, huiszwaluw, kievit, putter, ringmus, spreeuw, torenvalk, veldleeuwerik en zomertortel). De bedoeling is om de achteruitgang af te remmen en er voor te zorgen dat na 2010 geen verdere achteruitgang plaatsvindt. Als de graadmeter laat zien dat dit doel niet gehaald wordt, dan is te verwachten dat de EU aandringt op een effectiever gebruik van de EU-middelen.

Zie voor meer details over POP www.regiebureau-pop.eu/nl/ en POP 2007-2013, en dan basisdocumenten en factsheets indicatoren. Zie voor de actuele versie van de graadmeter en de technische toelichting www.natuurcompendium.nl in het dossier Ecosystemen/gras- en bouwland. De gegevens zijn afkomstig uit het landelijke broedvogelmeetnet en het landelijke weidevogelmeetnet van SOVON & CBS in het Netwerk Ecologische Monitoring. De Europese trend is opgesteld door de European Bird Census Council (EBCC).

Arco van Strien

Achtergrond literatuur
Eurostat (2007). *Pan-European Common Bird Monitoring scheme.* Eurostat Metadata in SDDS format: Summary Methodology.
PECBMS (2007). *State of Europe's Common Birds, 2007*. CSO/RSPB, Prague, Czech Republic.
Gregory, R.D., A. van Strien, P. Vorisek, A.W. Gmelig Meyling, D.G. Noble, R.P.B. Foppen en D.W. Gibbons (2005). *Developing indicators for European birds.* Phil. Trans. R. Soc. 360: 269-288.

NEM-meetnetten vormen basis voor kernindicatoren in Natuurbalans 2008

Al jaren lang is de Natuurbalans een dankbare gebruiker van de informatie uit de NEM meetnetten. Met de versie van 2008, die het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) begin september publiceert, is dit nog sterker het geval. Er is nu een keus gemaakt voor een kernset van standaardindicatoren, die regelmatig zullen terugkomen. Naast die vaste set wordt elk jaar een thema nader belicht. In 2008 is dat 'natte natuur'. De kernindicatoren worden samengevat in een zogenaamde 'stoplichttabel', waarin met rood, oranje en groen wordt aangegeven hoe de toestand, de trend en de kans op tijdig doelbereik is van diverse onderdelen van het natuurbeleid, met name de voortgang van de EHS, Natura 2000, de Kaderrichtlijn water en doelstellingen van de CBD-2010 (het biodiversiteitsverdrag).
De reden voor de keuze van kernindicatoren is tweeledig. Het PBL had de behoefte om, aansluitend op de Milieubalans, tot een simpel leesbare overzichtstabel te komen voor de Tweede Kamer. En ook LNV hecht meer waarde aan een geregelde rapportage over de voortgang van het natuurbeleid. De centrale overheid moet immers – in het kader van het Investeringsbudget Landelijk Gebied – scherper overzicht houden van de resultaten van het naar de provincies gedecentraliseerde natuurbeleid.

De NEM meetnetten spelen een cruciale rol bij het maken van dit overzicht. De kracht van het NEM is dat bij de opzet van de meetnetten duidelijke keuzes zijn gemaakt die goed aansluiten op het natuurbeleid, en dat een langjarige reeks is opgebouwd. Zo kan nu voor het eerst gebruik gemaakt worden van een bijna volledige reeks herhalingsopnamen van de in 1999 gestarte metingen in het Landelijk Meetnet Flora (LMF).

Dit jaar krijgt dus het thema 'natte natuur' speciale aandacht in de Natuurbalans. Bij het uitwerken van dit thema is het verschil opgevallen tussen het NEM en de monitoring van de natte natuur. Er wordt veel gemeten in waterland, maar het blijkt voor het PBL lastiger om de relevante data te vinden. De watermonitoring sluit minder goed aan op de evaluatie van natuurbeleid die de Natuurbalans wil uitvoeren. Ook bij terrestrische ecosystemen waarbij natuur niet de hoofdfunctie is, met name in het agrarisch en stedelijk gebied, sluit de gegevensvoorziening niet optimaal aan.

Dit onderstreept nog eens de waarde die het NEM voor het PBL heeft. De kwaliteit, continuïteit en de goede vertaalbaarheid naar indicatoren zijn enorme pluspunten. Dat is niet alleen te danken aan de PGO's die de basisdata verzorgen, maar zeker ook aan het CBS, dat veel waarde toevoegt door te waken voor de betrouwbaarheid, kwaliteit en tijdige levering van monitoringdata.

Onno Knol

Korte berichten uit het NEM/Nieuws over meetnetten

Vleermuizen tellen vanuit de auto

Vleermuizen tellen vanuit je luie stoel komt nu wel heel dichtbij, als je tenminste een luie stoel in de auto hebt. In 2007 is namelijk door de Zoogdiervereniging VZZ, in samenwerking met het CBS een proefproject uitgevoerd ter voorbereiding van een meetnet vleermuistellingen per auto. Het uiteindelijke doel is om populatietrends te kunnen bepalen voor vleermuissoorten waarover we nog steeds te weinig weten.

Alle 16 nog in Nederland voorkomende vleermuissoorten zijn beschermd volgens landelijke en Europese regelgeving. De Habitatrichtlijn verplicht ons ook om regelmatig over de 'staat van instandhouding' aan de EU te rapporteren. Van zeven vleermuissoorten weten we op basis van tellingen in overwinteringsverblijven als groeven, kelders, bunkers e.d. dat die soorten het over het algemeen goed doen. Van de andere negen soorten weten we veelal te weinig om daarover iets te kunnen zeggen. Dat we van die soorten zo weinig weten komt niet door hun zeldzaamheid, want er zitten enkele van de meest algemene soorten bij. Belangrijker is dat je deze negen soorten in de winter niet of nauwelijks kunt vinden, omdat ze hun winterslaap houden in spouwmuren, holle bomen e.d., dus op plekken waar je niet bij kunt of die je niet kunt vinden.

Tom van der Meij

Dwergvleermuis

De ontwikkeling van steeds betere bat-detectoren, navigatie- en opnameapparatuur biedt echter nieuwe mogelijkheden. Door 's nachts per auto of boot met lage snelheid allerlei gebieden te doorkruisen en geluidsopnamen te maken kun je veel waarnemingen doen en precies achterhalen welke soort op welke plek werd aangetroffen. Doordat determinaties achteraf plaats vinden, kunnen zelfs vrijwilligers die weinig van vleermuizen weten, meedoen. In landen als Ierland, Engeland, Frankrijk en Oostenrijk zijn de afgelopen jaren ook al dergelijke monitoringprojecten van de grond gekomen.
In het Nederlandse proefproject in 2007 werden tijdens 11 routes ruim 650 vleermuizen van 9 verschillende soorten aangetroffen. De 4 soorten die daarbij het meest werden aangetroffen zijn ook precies de soorten waarover we onvoldoende informatie hadden: gewone en ruige dwergvleermuis, laatvlieger en rosse vleermuis Dit jaar wordt het proefproject vervolgd om de methodiek verder te verfijnen en de meetstrategie te bepalen. Het is de bedoeling om uiteindelijk een landsdekkend systeem te hebben dat voor enkele soorten populatietrends oplevert en voor andere soorten ook nog verspreidingsgegevens.

Tom van der Meij

NEM-meetnetten in Drenthe monitor

Vanaf de start van de NEM-meetnetten voor broedvogels en voor Flora natuur- en milieukwaliteit heeft Drenthe daaraan meegedaan. De resultaten zijn verwerkt in teksten en grafieken voor de evaluatie van het provinciale beleid voor de leefomgeving. Deze zijn gepubliceerd op internet onder www.drenthemonitor.nl. Voor weidevogels kon dankzij de metingen in samenwerking met SOVON een overzicht worden gegeven van de ontwikkelingen sinds 1984. In het florameetnet kan de situatie in 1999-2001 worden vergeleken met die in de periode 2003-2005. Het florameetnet wordt gebruikt om de situatie binnen de Ecologische hoofdstructuur in de tijd te volgen voor graslanden, heide en bossen en daarbuiten voor houtwallen, bermen en watergangen. De figuur hieronder geeft een voorbeeld van de toepassing van de gegevens. Het gaat om de veranderingen in kleine zeggenvegetaties. Natte graslanden met een begroeiing van kleine zeggen komen voor op lage, natte plekken in bijvoorbeeld heiden en beekdalen, op plaatsen die behalve door grondwater vooral ook door regenwater worden gevoed. Kenmerkende soorten zijn onder meer gewone waternavel, sterzegge, moerasvioltje, wateraardbei en het zeldzame moeraskartelblad. Op de meetpunten is de presentie van de meeste van deze soorten ongeveer stabiel. De bedekking van soorten van deze zeggemoerassen is echter iets afgenomen. Dit komt vooral door een lichte afname van zwarte zegge, een van de meest algemene vertegenwoordigers van de groep.

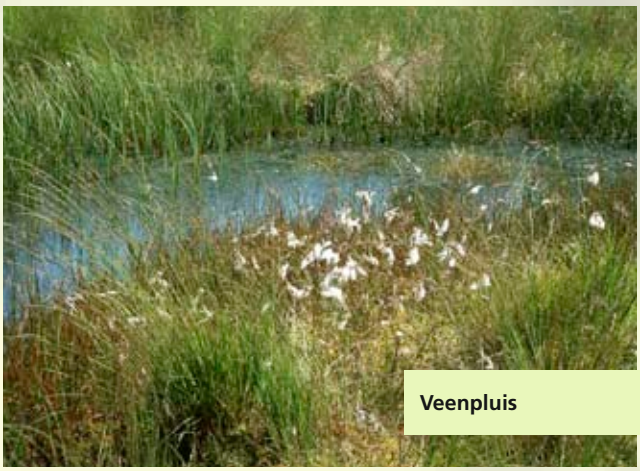

Tom van der Meij

Veenpluis

Joop Smittenberg

Rapport: *Ecologische evaluatie. Regelingen voor natuurbeheer.* Zie www.mnp.nl

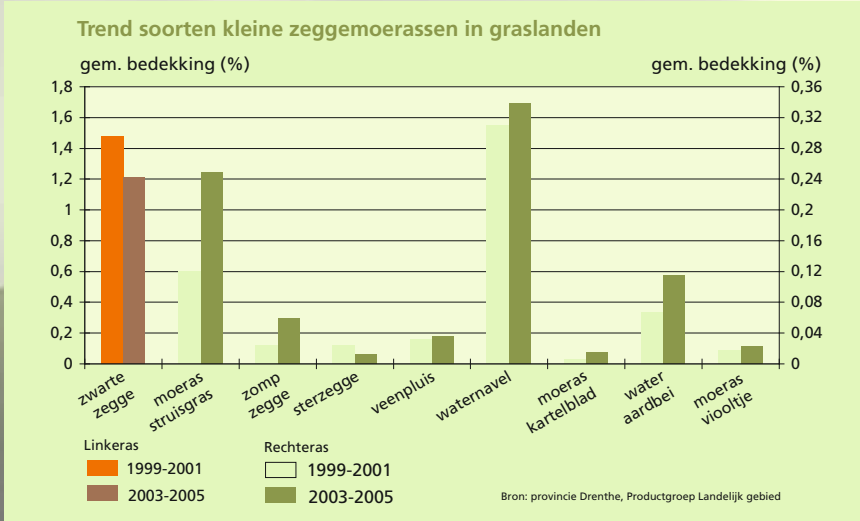

Rekening houden met trefkansen

Het basisprincipe bij monitoring is dat soorten jaar-in-jaar-uit op vaste locaties op precies dezelfde manier worden geteld. De aanname daarbij is dat bij gelijk blijvend aantal individuen de kans om de soort waar te nemen niet verandert. Die aanname wordt de laatste jaren echter in toenemende mate bekritiseerd door onderzoekers. Een soort kan immers minder schuw worden, waardoor de trefkans toeneemt. Of waarnemers worden beter en zien meer individuen dan voorheen. Dat tast de betrouwbaarheid van de meetnetresultaten aan, want als trefkansen veranderen dan kloppen de berekende trends niet meer.

Tom van der meij

Zandhagedis

Het is daarom nodig om te testen of trefkansproblemen een rol spelen. Dat testen is mogelijk doordat er recent nieuwe analysetechnieken zijn ontwikkeld door statistici. Vooral de modellen van Royle (2004) zijn interessant, omdat het daarmee mogelijk is om aantalsveranderingen te corrigeren voor trefkansveranderingen. Eerdere modellen werkten vooral met aan- en afwezigheidsgegevens. De modellen vergen meerdere telronden per jaar, en gelukkig is dat het geval bij de meeste landelijke natuurmeetnetten. Als proef zijn eerst de gegevens van de zandhagedis van het Landelijke Meetnet Reptielen (een samenwerking van RAVON en het CBS) geanalyseerd, samen met Marc Kéry (Swiss Ornithological Institute). Van deze Habitatrichtlijnsoort worden op veel meetlocaties meer exemplaren dan tien jaar geleden gezien, mogelijk als gevolg van klimaatopwarming. De analyses laten echter zien dat er meer aan de hand is. In de eerste vijf jaar van het meetnet is de trefkans namelijk toegenomen om daarna min of meer gelijk te blijven. Waarschijnlijk komt dat doordat waarnemers hun vaste telgebied steeds beter kennen.

Verder bleken trefkansen het hoogst rond 1 juni en rond 20 graden en hoger in de duinen dan op de hei. Gecorrigeerd voor detectiekansen gaat de zandhagedis nog steeds vooruit, maar minder sterk dan tot voor kort gedacht. Een groot bijkomend voordeel is dat het met deze technieken mogelijk is om de werkelijke aantallen in telgebieden te schatten in plaats van alleen relatieve aantallen ten opzichte van het eerste jaar van tellen. Nu de proef goed is verlopen gaat het CBS, samen met de betrokken PGO's, de komende jaren de NEM-resultaten corrigeren voor veranderingen in trefkansen.

Arco van Strien

Literatuur

Royle, J.A., 2004. *N-mixture models for estimating population size from spatially replicated counts.* Biometrics 60: 108-115.

Slapende vogels tellen

Een belangrijk meetdoel van de NEM-meetnetten is het volgen van de ontwikkelingen van soorten in de Natura2000-gebieden die voor deze soorten kwalificeren. Van veel combinaties van soorten en Natura2000-gebieden wordt inmiddels de trend berekend. Voor andere combinaties wordt uitgezocht wat er moet gebeuren om de gegevensvoorziening op orde te krijgen. SOVON heeft onlangs een overzicht gemaakt van het grootste hiaat in de gegevensvoorziening: de slaapplaatsen van vogels in Natura2000-gebieden.

IVN werkgroep Vecht- en Plassengebied

Ganzen in de Oostvaardersplassen

Van de 786 gebied-soortcombinaties die betrekking hebben op doortrekkende en overwinterende watervogels zijn er 377 die mede of uitsluitend betrekking hebben op de

functie van het gebied als slaapplaats. In 158 gevallen gaat het om slaapplaatsen waar de vogels overdag rusten. In de overige 219 gevallen gaat het om nachtelijke slaapplaatsen. Ongeveer tweederde van de combinaties die betrekking hebben op dagslaapplaatsen kunnen gemonitord worden met de tellingen uit het watervogelmeetnet. Veel tellingen blijken al voornamelijk om slapende vogels te gaan. In andere gevallen kan een beeld van de aantallen overdag slapende vogels ontstaan door de gegevens uit telgebieden anders te combineren. Voor de overige combinaties zijn de foerageer- en slaapfunctie van het gebied moeilijk te scheiden. Voor het volgen van de nachtslaapplaatsen kan geen gebruik gemaakt worden van bestaande tellingen, maar is een nieuw meetnet nodig waarvoor SOVON een monitoringprogramma zal opstellen. De verwachting is dat er onder vrijwilligers voldoende animo zal zijn om aan tellingen in de avondschemering of rond zonsopgang deel te nemen. Een dergelijk meetnet is overigens niet alleen van belang voor het volgen van slapende vogels per gebied. Voor sommige soorten die niet goed met het huidige watervogelmeetnet te volgen zijn, zoals kemphanen, kraanvogels, reuzensterns en zwarte sterns kunnen waarschijnlijk ook goede landelijke trends berekend worden op basis van de slaapplaatstellingen.

Inmiddels heeft SOVON een website ontwikkeld waarop de slaapplaatsgegevens kunnen worden geregistreerd. Daar kunnen ook 'losse waarnemingen' van andere soorten en gebieden worden gemeld. Met deze informatie hoopt SOVON niet alleen veel van Natura2000-meetdoelen te halen. De gegevens zijn namelijk ook bruikbaar voor de Flora- en faunawet, de Nota Ruimte, de Wet Ruimtelijke Ordening en voor de monitoring van de Ecologische hoofdstructuur.

Leo Soldaat

Colofon
De nieuwsbrief NEM is een uitgave van het Netwerk Ecologische Monitoring.
Daarin werken samen: LNV, VROM, Rijkswaterstaat, PBL, CBS en provincies.

Meetnetten in het NEM en coördinerende organisaties
Reptielen (RAVON)
Amfibieën (RAVON)
Vleermuizen wintertelling (VZZ)
Dagactieve zoogdieren (SOVON & VZZ)
Hazelmuizen (VZZ)
Algemene broedvogels oftewel het BMP (SOVON)
Weidevogels (Provincies & SOVON)
Zeldzame broedvogels oftewel het LSB (SOVON)
Watervogels (SOVON)
Nestkaarten (SOVON)
Dagvlinders (de Vlinderstichting)
Libellen (de Vlinderstichting)
Flora – Milieu- en natuurkwaliteit (CBS & provincies)
Terrestrische korstmossen en geel schorpioenmos (Lichenologische werkgroep)
Paddenstoelen in bossen (NMV)

Centraal Bureau voor de statistiek
Interprovinciaal Overleg ip
Planbureau voor de Leefomgeving
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Rijkswaterstaat
VROM

Redactie:
Kernteam NEM bestaande uit:
Wilmar Remmelts (LNV;
W.J. Remmelts op MinLNV.nl)
Hans de Vries (RWS;
Hans.de.Vries02 op RWS.nl)
Arco van Strien (CBS; ASIN op CBS.nl)
Joop Smittenberg
(j.smittenberg op Drenthe.nl)
Onno Knol (Onno.Knol op mnp.nl)

Eindredactie:
Tom van der Meij (TMEY op CBS.nl)

Reacties naar:
CBS t.a.v. Tom van der Meij
Postbus 4000
2270 JM Voorburg
tel: 070 - 337 42 12
e-mail: TMEY op CBS.nl

Vormgeving Uitgeverij RIVM